



## Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Konularının Öğretiminde Siyasetnamelerin Etkisi<sup>1</sup>

Gülşah BAŞOL<sup>2</sup>, Mehmet ŞANLI<sup>3</sup>

**Öz:** Bu çalışma, Sosyal Bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde, siyasetnamelerden faydalanmanın akademik başarıya etkisini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Siyasetnameler liderleri yönetimle ilgili konularda yönlendirmek amacıyla devrin âlimleri tarafından kaleme alınmış kitaplardır. Yarı-deneysel desendeki çalışmada Siyasetnamelerin Sosyal Bilgiler dersi tarih konularının öğretimine etkisini ortaya koymak üzere ön-test, son-test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmada, Tokat ili, Artova ilçesi, Gazipaşa İlköğretim Okulu'nda, iki ayrı sınıfta öğrenim gören 50 öğrenciden 6/A sınıfı deney grubu olarak belirlenmiş; "İpek Yolunda Türkler" ünitesi işlenirken bu sınıfta siyasetnamelerden faydalanılmıştır. Geleneksel yöntemin kullanıldığı 6/B sınıfı ise kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Araştırmanın verileri, "İpek Yolunda Türkler" ünitesindeki hedefler doğrultusunda hazırlanan çoktan seçmeli 20'şer test maddesinin, ön-test ve son-test olarak uygulanmasıyla elde edilmiştir. Deney ve kontrol gruplarının puan ortalamaları arasındaki farkı test etmek için bağımsız gruplar *t* testi, deney grubu ön-test ve son-test ve kontrol grubu ön-test ve son-test karşılaştırmaları içinse bağımlı gruplar *t* testi kullanılmıştır. Sonuç olarak Sosyal Bilgiler dersinde tarih konularının öğretiminde siyasetnamelerin kullanımın etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca araştırmanın ikinci problemi doğrultusunda öğrencilere yazdırılan siyasetname örneklerinde öne çıkan konular incelenmiştir. Bu örneklerde daha çok adalet, sosyal refah ve güvenlik konularına vurgu yapıldığı görülmüştür. Uygulamalar sırasında, siyasetname kullanımının Sosyal Bilgiler dersi

<sup>1</sup> Bu çalışma Gülşah Başol danışmanlığında M. Şanlı tarafından yazılmış yüksek lisans tezini kapsamaktadır.

<sup>2</sup> Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, gulsahbasol@gmail.com

<sup>3</sup> Ali Tepe Topçubağı Ortaokulu Sosyal Bilgiler Öğretmeni, Tokat, sanli2525@hotmail.com

tarih konularının öğretiminde, öğrencilerin derse ilgisini artırdığı ve öğrencileri sınıfta daha etkin kıldığı da gözlemlenmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Sosyal Bilgiler, Devlet, Siyasetname, Kutadgu Bilig, Koçi Bey Risalesi.

## **The Effect of "Using Siyasetname Texts" in Teaching History Topics in Social Studies Classes**

**Abstract:** This study purposed to find out the effect of the use of Siyasetname on academic achievement in teaching history topics in social studies classes. Siyasetname is a book form, written by Turkish philosophers or leading government officers to advise the sultans on various issues such as government politics, ethics, and personal relations with his subjects. The first problem of the study is the effect of the use of Siyasetname's on teaching one of the main topics of the 6th grade history class which is 'Turks on the Spice Roads'. The application of the study was carried on in two classes, a total of 50 students in an elementary school in Artova, Tokat. A pre-test post-test quasi experimental design was applied in the current study. Session A was served as experimental group and Siyasetnames were used in this group while teaching Turks in the Spice Roads' topic. The other session served as the control group and they were taught in the traditional approach. The siyasetnames that were used in this study was Siyasetname by Nizamül Mülk, Kutad gu Bilig by Yusuf Has Hacip, Koçi Bey Risalesi by Koçi Bey. The data for the study was gathered from 20 multiple-choice test items on the 'Turks on the Spice Road' topic used as the pre and post-tests. The analysis was carried out by SPSS 15.00 software program. Dependent group *t* tests indicated no differences between the pre-test scores of experimental and control group scores. The result of independent group *t* tests indicated that experimental group did better than the control group. According to the results of the first question of the study, Siyasetnames improved the academic achievement in history compared to the students that was taught by traditional study methods. In the second problem of the study, students were asked to write Siyasetnames to advise the president and the prime minister on the topics that they think that are crucial. According to the findings, students were commonly expressing ideas on equality, social well being of the citizen and safety issues. During the applications, it was seen that the use of Siyasetnames improved the students' interest on the topic and made them more involved with lesson during the class.

**Key Words:** Social Studies, Government, Siyasetname, Kutadgu Bilig, Koçi Bey Risalesi.

## **Giriş**

Çalışmaya konu olan "siyasetname" devlet idaresi konusunda liderlere tavsiyelerde bulunmak amacıyla tarihte Türk filozoflar tarafından kaleme alınmış eserlere verilen genel addır. Siyaset kelimesi, hükümet ve devlet idaresi anlamına gelmektedir. Bir başka ifade ile devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatına "siyaset" denir. Siyasetle yani devlet yönetimiyle ilgili eserlere de "siyasetname" denilmiştir (Memiş, 2008:105).

Siyasetnamelerin çoğu, devletin ileri gelen şahısları veya kâtipleri tarafından yazılmıştır. Siyasetnamelerin gayesi; idarecilere en iyi şekilde devlet işi nasıl yapılır göstermektir. Bunların konularını idareciler oluştururlar. İlk ve ortaçağlarda, siyasi iktidarı ellerinde tutanlar hükümdarlar olduğu için bu tür eserler, daha ziyade hükümdarlar için kaleme alınmıştır. Dolayısıyla genel figürler onlardır. Bunlar genel prensip koymadan, daha çok hükümet etme sanatıyla uğraşırlar ve tavsiyeleri tecrübeye dayanır. Öğütleri, bir filozofun politika felsefesinin neticesi ya da bir bilginin hükümet teorisi değildir.

Türklerin kurduğu devletler de dâhil İslam devletlerinde, hükümdarlara ve idarecilere yardımcı olmak amacıyla, devlet idaresi üzerine bir takım eserlerin yazıldığı bilinir. Farabi'nin "El Medinet'ül Fazıla" ve "Es-Siyaset'ül Medeniye" adlı Arapça eserleri, Alparslan ve Melikşah gibi Büyük Selçuklu hükümdarlarına vezirlik etmiş olan Nizamü'l-Mülk'ün Fars dilinde kaleme almış olduğu ünlü "Siyasetname" ve Balasagunlu Yusuf Has Hacib'in "Kutadgu-Bilig" adlı eserleri siyasetname türünde yazılmış eserlerin en güzel örneklerini teşkil ederler (Memiş, 2008: 106). Bunun yanında Osmanlı İmparatorluğu döneminde, siyasetname alanında yazılmış en önemli eserlerden biri de Koçi Bey tarafından Padişah IV. Murad ve Sultan İbrahim'e yazılmış olan "Koçi Bey Risalesi" dir.

Siyasetnameler, yazıldıkları dönemin sosyal, siyasal, ekonomik, dini ve kültürel yaşantısını da aksettirdikleri için son derece önemli belgelerdir (Memiş, 2008:106).

Siyasetnameler aynı zamanda, ahlaki eserler olarak da kabul edilirler. İlk ve orta çağlarda, ahlakın temeli din olduğundan, siyasetnameler buna uygun olarak, dini esaslara dayandırılmıştır. Siyasetnameler İslam'a çok güzel adapte edilmişler, böylece kendilerinden sonrakileri de derin tesirler altında bırakmışlardır. İslami devirlerde yazılan siyasetnamelerde Kur'an-ı Kerim'den, Hadis-i Şerif'lerden, menkıbelerden, hikâye ve fıkralardan, atasözleri ve şiirlerden alıntı yapılarak işlenen konuların inandırıcı olmasına gayret edilmiştir.

Siyasetname türündeki eserleri kaleme alanlar, iyi bir eğitim görmenin yanı sıra, devlet tecrübesine de sahiptirler. Memiş (2008) de siyasetnamelerin amacını yöneticilere, devlet işlerinin en iyi nasıl yapılacağını göstermek olarak özetlemiştir. Siyasetnameler günümüzde bir nesir türü olarak çok bilinmemekle birlikte tarihte aşağıda açıklanan pek çok örneği yazılmıştır. Mevcut çalışmada siyasetnamelerin eğitimde kullanımı yoluyla öğrencileri eleştirel düşünceye teşvik edecekleri böylece toplumda yapıcı eleştiri kültürüne katkı getirecekleri düşünülmektedir.

### **Siyasetname (Siyer'ül-Mülük)**

Devlet yönetimine dair yazılmış eserlerin en meşhurlarından olan Siyasetname, Selçuklu Devleti'nin şöhretli veziri Nizamü'l-Mülk tarafından kaleme alınmıştır ve "Siyer'ül-Mülük" adıyla da anılır. Siyasetname, yaygınlığı ve etkinliği yanında, muhtevası bakımından da önem arz etmektedir (Memiş, 2008: 120). Nizamü'l-Mülk'ün bilinen tek eseri olan bu eser Siyer'ül-Mülük olarak da anılmaktadır. Bu eserin dışında "Vesaya-i Nizamü'l-Mülük" adlı bir eserden daha bahsedilmekteyse de, eserin yazıldığı dönem itibarıyla Nizamü'l-Mülk'ten sonra kaleme alındığı tespit edilmiştir.

Nizamü'l-Mülk, kendi ifadesinden de anlaşılacağı gibi, eserinde yalnız nasihat vermekle yetinmemiş, olaylar nakletmiş, Selçuklu Devleti'nin işleyişi, aksayan tarafları, alınması gereken tedbirler, müesseselere işlerlik kazandırmak için yapılması gereken düzenlemeler gibi konularda da bilgiler vermiş, Selçuklu Devleti içinde yaygınlık kazanan, hatta devleti tehdit eden Batınî-Rafızî kaynaklı hareketler hakkında değerli bilgiler sunmuştur (Memiş, 2008:120).

Eser, Sultan Melikşah'ın emri ile kaleme alınmış, beş yıllık bir çalışmadan sonra 1092 yılında tamamlanmıştır. Pek çok baskısı olan ve üç defa Türkçeye tercüme edilen Siyasetname, elli bir fasıldan oluşmaktadır. Memiş (2008) tarafından açıklandığına göre her fasılda ayrı bir konu işlenmiş ve bu konuya açıklık kazandırmak amacıyla ayet, hadis, güzel söz, dini ve tarihi hikâyelerden örnekler verilmiştir. Uğur (1990) hikâyelere, ayetlere, hadislere ve kıssalara yer verilen eserin akıcı bir üslupla kaleme alınmış olması yönüyle kendinden sonra gelen eserlere örnek teşkil ettiğini belirtmiştir.

Bütün Türk İslam izlerini taşıyan eserlerde olduğu gibi besmele ve din ulularına selam ve övgüyle başlayan eserde, padişahın görevleri ve özellikleri hakkında bilgi verilir.

Selçuklu Devleti'nin bir nevi anayasası olan Siyasetname, Selçuklular devri ana kaynaklarından biri, belki de en önemlisi olarak son derece önemlidir. Eser; Selçuklulardaki siyasi, idari, hukuki, sosyal ve ekonomik durumla ilgili bilgiler ve bunlarla ilgili öneriler de içermektedir. Siyasetname'de, Türk adetlerine geniş yer verilmiştir. Hükümdarların ziyafet şöenleri, devlet ve sultanların kapılarının herkese açık tutulması gibi özellikler en başta gelenlerdir. Eserde dikkati çeken diğer bir hususta, Nizamü'l-Mülk'ün her ne kadar bir Türk cihan devletinin veziri ise de, İrânlılık özelliğini çok iyi muhafaza ettiğini, hikâyelerde çoğunlukla İrânlıların İslamıktan önceki dönemlerdeki yöneticilerinden bolca örnek vermesinden anlamaktayız.

### **Kutadgu Bilig**

Yusuf Has Hacib, Türk Edebiyatının İslamıktan sonraki ilk eseri olan Kutadgu Bilig'i, on sekiz aylık bir çalışmadan sonra, 1069-1070 yılında tamamlayarak, Karahanlı hükümdarı Süleyman Arslan Han'ın oğlu Tavgaç Buğra Kara Han Ebu Hasan'a sunmuştur. Hükümdar, eseri çok beğenmiş ve Yusuf'a "Uluğ Has Haciblik" (başmabeyinci) unvanını vermiştir (Akt. Memiş, 2008:107).

Yusuf, eserini yazarken felsefe, yönetim ve siyaset alanında Aristo'nun, Eflatun'un (Platon) ve ilk büyük Müslüman ilim adamlarından olan, Farabi ve İbn-i Sîna'nın eserlerinden faydalanmıştır. Bu faydalandığı eserler arasında, Platon'un eserleri "Devlet", "Kanunlar ve Yasama" ile Aristo'nun, "Politika" ve "Anayasalar" gelir (Dilaçar, 2003: 24).

Herkese yarayan, fakat hükümdarlara daha çok yarayan kitaba "Kutadgu Bilig" adını vermesini, "Kitaba Kutadgu Bilig adını koydum ki, okuyanı kutlandırın" diyerek açıklar (Yusuf Has Hacib, 1998: b.350). Arapça ve Farsçayı çok iyi bilen Yusuf'un kitabında verdiği öğütlerde sık sık az yemekten bahsetmesi ve boğazdan hem can gelir, hem hastalık demesi, mide rahatsızlığı çekmiş olabileceğini de göstermektedir.

Kutadgu Bilig, Türk-İslam bünyesi içinde, yalnız bir Türk devletinin tarih ve kültür unsurunu resmeden eser olması bakımından değil, cihanşümül bir milletin, yeni bir din ve kültür çevresine girmesi ile ortaya çıkan, yeni değişikliklerini, maddi ve manevi sarsıntılarını ortaya çıkarmakta, aydınlatmakta son derece etkin rol oynamış olan bir eser olması bakımından çok önemlidir. Kutadgu Bilig, İslami Türk edebiyatının ilk şair ve düşünürlerinden biri olan Yusuf Has Hacib tarafından kaleme alınmıştır. Memiş (2008)'e

göre eser bu yönüyle Türk dili ve edebiyatının olduğu kadar, tarihimizin önemli eserlerinden biridir.

Yusuf Has Hacib, toplam 6645 beyitten oluşan eserini Buğra Han zamanında ve Han dili (Uygurca) ile kaleme almıştır (Memiş, 2008:109). Eser, genellikle mesnevî biçimiyle, sondaki bitiriş bölümleri de kaside biçimiyle yazılmıştır. Bunlar içinde 173 tane de dördlük vardır ve hepsi birden 13.290 dize etmektedir. Kitabın başında, sonradan başkalarınca eklenmiş olan, nesir ve nazım tarzında; eserin yazarı, konusu ve şöhreti hakkında bilgi veren iki önsöz bulunmaktadır.

Eserde Yusuf Has Hacib'in dünya görüşü bilgelik, dindarlık ve iyilik olmak üzere üç ana ilkeye dayanır. Metin içerisinde, dünya ve ahiret saadeti için ne lazım ise, insanın çevresi ile münasebeti ve yaşayışı esnasında ne gerekiyorsa, ne yapılıyorsa hepsinden bahsedilmektedir. Eser, merkeze töreyi almış olup, törenin hükmü ile insanı mutluluğa, saadete ulaştırmayı hedefleyen bir sistemi, yani Türklüğün veya Türk'ün dünya görüşünü anlatmaktadır (Kafesoğlu, 1980:164).

Aynı zamanda eserde Orta Asya Türk kültürü ve göçebe gelenekleri önemli ölçüde yansıtılmıştır. Metin incelendiğinde İslamiyet öncesi Orta Asya Türk halklarının hayal dünyasında kökleşmiş unsurların, sembolik şahsiyetler üzerinden canlandırıldığı görülür.

### **Koçi Bey Risalesi**

Koçi Bey, XVII. asırda yetişmiş, Türklerin "Monteskiyö'sü" adını almaya hak kazanmış, bir Arnavut devşirmesidir.

Koçi Bey Risaleleri, birisi Sultan IV. Murad'a, diğeri de Sultan İbrahim'e sunulan iki risaleden oluşmaktadır. Risaleler, kullanılan dil ve metot bakımından farklılıklar göstermekle birlikte, genel hatları itibariyle birbirlerine benzemektedir.

### **Koçi Bey'e göre Bozulmanın Başladığı Dönem ve Bozulma Nedenleri**

Koçi Bey, bozulmanın ortaya çıkışını, Kanuni Sultan Süleyman devrine kadar götürür. Bozulmayı sebepsiz yere görevlilerin azledilmesi, tımar ve zeamet sisteminin bozulması, ulemanın bozulması, rüşvet ve işlerin ehline verilmemesi gibi sebeplere dayandırır.

Danışman (1972) Koçi Bey'in, Osmanlı İmparatorluğu'nun bozulmaya başladığı dönemi, Kanuni'ye kadar götürdüğünü belirterek bu tespitin haklığını vurgulamıştır. Koçi Bey Risalesinde Kanuni'yi divanda bulunmaması, devlet adamlarını tanımaz olması, daha önceki sultan eşleri İstanbul'da dahi tutulmazken damadını sadrazam yapması, böylece damadı Rüstem Paşa'nın gücünü kötüye kullanmasına sebebiyet vermesinden dolayı eleştirmiştir. Eserinde ağır vergiler ve halka yapılan tecavüzleri, adam kayırmaları ve yok olan köyleri dile getirmiştir. Öyle ki şan ve şöhrete olan düşkünlüğünden dolayı Kanuni'yi eleştirmiş; daha şehzadeyken babası tarafından da süs ve şöhrete düşkünlüğünden dolayı uyarıldığını belirtmiştir. Koçi Bey'e göre, problemlerin ortaya çıkmaya başladığı zaman olan Kanunî dönemine kadar, padişahlar devlet ve toplum işleriyle bizzat ilgilenirlerdi. Divan toplantılarına katılıp, meseleleri daha yakından takip ederlerdi. Devlet hiyerarşisindeki görevler, işinin ehli olan insanlara verilirdi ve bu kişiler görevlerini ihmal ve su'i-istimal etmedikleri müddetçe yerlerinde kalırlardı. Bundan dolayı, her bir yönetici, görevinde uzmanlaşır, tecrübe sahibi olurdu. Görev başındaki devlet adamları, devletin çıkarlarına öncelik verirlerdi, menfaatlerini ön plâna çıkarmazlardı. Sistemin işlerliğini devam ettirmesi için, devlet görevlerine ait kadrolar ve toprak sahipliği, yedi yılda bir gözden geçirilir, boş kadroların ve boş olan toprakların sahibi belirlenirdi. Ayrıca devlet yöneticilerinin ve memurlarının sayısı belli idi ve gelişigüzel arttırılmazdı.

Siyasetname türündeki eserler ana hatlarıyla verildikten sonra, aşağıda bu konudaki araştırmalar özetlenmiştir.

Sosyal Bilgiler dersi, ilkokul dördüncü sınıfta ve ortaokul 5, 6, 7, ve 8. sınıfta zorunlu olan; öğrencilerin tarih, coğrafya, vatandaşlık ve demokrasi eğitimi ve genel kültür konularında bilgiler edindikleri temel derslerden biridir. Bu ders sayesinde öğrencilerin yaşadıkları kültür, coğrafya ve toplumsal yapı hakkında bilgi sahibi olmaları, öğrendiklerinden edindikleri öngörüü yaşantılarına aktarmaları, sonuç olarak birey olmaktan vatandaş olmaya doğru ilerlemeleri beklenir. Sosyal Bilgiler dersinin, daha iyi öğrenilmesini sağlamak amacıyla, farklı yöntemler uygulanmaktadır. Bu yöntemlerin daha iyi uygulanması için kullanılan bazı araçlar vardır. Fıkralar, hikâyeler menkıbeler ve fotoğraflar kullanmak, karikatürlerden faydalanmak bu araçların bazılarıdır. Bunun yanında, devlet adamlarına öğütler vermek amacıyla yazılmış olan siyasetname kullanımı

da, bu araçlardan biri olarak düşünülebilir. Siyasetnamelerden faydalanmanın önemiyle ilgili ve siyasetnamelerin tanıtımıyla ilgili yapılmış bazı çalışmalar mevcuttur.

Literatürde Sosyal Bilgiler dersinde tarih konularının öğretiminde siyasetnamelerin kullanımı ile ilgili bir çalışma bulunmamakla birlikte, bu bölümde siyasetnamelerle ilgili olan veya Sosyal Bilgiler dersi konularının öğretiminde farklı yöntem ve tekniklerin kullanımını ele alan çalışmalar özetlenmiştir. Çamalan (2006) "Osmanlı Siyasetnamelerine göre Sonun Başlangıcı ve Sebepler ve Çözüm Önerileri" başlıklı çalışmasında, Osmanlı'da yazılmış olan en önemli siyasetnameler ile ilgili bilgiler vermiştir. Bu çalışmada, siyasetnamelerin yazılmasına sebep olan durumları ortaya koymuştur. Altunöz (2005)'ün "Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig'i ve Nizamü'l-Mülk'ün Siyasetname'si Işığında Türk Hâkimiyet Anlayışı" adlı çalışmasına göre Türklerde hâkimiyetin kaynağının nasıl olduğu ortaya konmuştur. Özçelik (2004) "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Siyasetnamelerden Faydalanmanın Önemi (Kutadgu Bilig ve Siyer'ül-Mülük Örnekleri)" başlıklı çalışmasında, öncelikle Kutadgu Bilig ve Siyasetname'nin (Siyer'ül-Mülük) tanımını yapmıştır. Üç ana bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde, Kutadgu Bilig ve yazarı Yusuf Has Hacib, ikinci bölümünde Siyer'ül-Mülük ve Nizamü'l-Mülk tanıtılmıştır. Üçüncü bölümde ise, bu iki eserin karşılaştırması yapılmıştır. Şahin (2007) "Sirac'ül-Mülük, Siyasetname, Ahkam'üs-Sultaniye ve Kutadgu Bilig'e Göre Hükümdar Dışındaki Devlet Görevlilerinin Karşılaştırılması" başlıklı çalışmasında, benzer şekilde öncelikle eserlerin yazarlarını tanıtmış, hükümdar dışındaki memurlukların, vezirlerin, saray görevlilerinin, kadıların, atabeylerin vazifelerinin neler olduğu belirtmiştir. Bu eserlerde bu görevlilere verilen öğütler ortaya konmuştur. Sonuç olarak siyasetnamelerin tarih öğretiminde kullanımıyla ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Aşağıda Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde etkili olabilecek yöntem ve teknikler özetlenerek siyasetnamelerin Sosyal Bilgiler dersinde tarih konularının öğretiminde nasıl etkili olabileceği açıklanmıştır.

### **Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Kullanılabilecek Yöntem ve Teknikler**

Öğretim yöntemi; bir amaca ulaşmak için önceden çizilmiş yol manasına gelir. Teknik ise; bir öğretme yöntemini uygulamaya koyma biçimi ya da öğretim amacıyla sınıf içinde yapılan işlemler bütünüdür. Aytuna (1963)'e göre ise herhangi bir varlığı veya olayı tanımak



için, türlü etkinliklerden en az zaman ve enerji kullanımıyla, azami yarar sağlayacağı tecrübe ile sabit uygulamalara "yöntem" denir.

Eğitimde yöntem seçimi hedeflenen amaçlara ulaşmak için çok önemlidir. Yöntem seçerken, dersin hedeflerine uygun olmalarına dikkat edilmelidir. Farklı yöntem ve teknikler kullanılarak, sınıf içinde öğrencilerin büyük bir kısmının derse katılımı sağlanacaktır. Bir öğretmen, öğretim yöntem ve tekniklerini iyi bildiği kadarıyla dersini iyi öğretir. Bundan dolayı yöntem ve teknikleri iyi seçmek ve iyi kullanmak çok önemlidir. Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan başlıca yöntem ve teknikler aşağıda sıralanmış, ardından tarih konularının öğretimi merkeze alınarak kısaca değerlendirilmiştir.

- 1-Düz Anlatım (Sunuş Yoluyla Öğretim) Yöntemi
- 2-Örnek Olay Çalışması
- 3-Soru Cevap Yöntemi
- 4-Grup Çalışmaları Alan Gezileri
- 5-Benzetişim ( Simülasyon )
- 6-Beyin Fırtınası
- 7-Rol Oynama Yöntemi
- 8- Gösteri (Demonstrasyon) Yöntemi

Bilindiği gibi düz anlatım tarih öğretiminde en çok başvurulan yöntemdir. Siyasetnamelerin bu yöntemle anlatılması, öğrencilerin tarih konularına ilgisini artıracaktır düşünülmektedir. Siyasetnameler öncelikle düz anlatım (sunuş yoluyla öğretim) yöntemine başvurularak açıklanabilir. Bunun yanında örnek olay yöntemi veya simülasyon yöntemiyle de siyasetnameler etkili bir şekilde kullanılabilir. Günümüz devlet yöneticilerinden, devlet yönetiminden ve özellikle eleştirel düşünmenin, eleştiriye açık olmanın önemi vurgulanırken örnek olay çalışması olarak siyasetnameler özetlenebilir. Simülasyon yönteminden faydalanarak siyasetnamelerin yazıldığı dönemle ilgili sınıf içinde canlandırma yapılabilir. Ayrıca günümüze yansıtma yapılarak devlet büyüklerine mektuplar yazdırma uygulamasına başvurulabilir. Bu şekilde öğrenci yönetimde söz sahibi olmasının, taleplerde bulunmasının mümkün olduğunu da öğrenecektir. Sosyal Bilgiler dersinde siyasetnamelerin kullanımının dersi renklendirmenin yanı sıra öğrenciye bilişsel ve duyuşsal anlamda pek çok

katkıda bulunacağı düşünülerek mevcut araştırma planlanmıştır. Literatürde bu tür bir çalışmaya rastlanmamış olması da mevcut çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

## **Araştırmanın Amacı ve Önemi**

Mevcut araştırmada yarı-deneysel yöntemi kullanarak, Sosyal Bilgiler öğretiminde siyasetnamelerin kullanımının etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. Öğretimde farklı yöntem, teknik ve araç kullanmanın önemi, siyasetnamelerin de bu araçlardan biri olması mevcut çalışmayı önemli yapan etmenlerin başındadır. Tarih öğretimi yoluyla öğrencilerin kişilik gelişimine, sosyalleşmesine ve vatandaşlık eğitimine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca Dilek (2001) tarih eğitiminin, vatandaşlık duygusu, moral ve kültürel değerleri aşlamak açısından da çok önemli olduğunu vurgulamıştır.

Siyasetnameler yazıldıkları dönemin sosyal, siyasi, ekonomik, dini ve kültürel yaşantısını aksettirdikleri için tarih öğretiminde son derece önemli eserlerdir. Kuran-ı Kerim'den, Hadis-i Şeriflerden, menkıbelerden, hikâye ve fıkralardan örnekler verdikleri için aynı zamanda ahlâki eserlerdir (Memiş, 2008:107). İnsanlığın ilk zamanlarından beri Türkler, tarih sahnesinde çok önemli roller oynamışlar, önemli devletler kurmuşlardır. Bu devletlerden Karahanlılar Devleti, Büyük Selçuklu Devleti ve Osmanlı Devleti döneminde, devlet adamlarına devrin bilge sayılan kişileri tarafından önemli öğütler verildiği görülmektedir. Kutadgu Bilig'de, Siyasetname'de ve Koçi Bey Risalesi'nde hükümdarlara ve vezirlere verilen öğütlerle devletin nasıl daha iyi yönetileceği anlatılmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersinde, siyasetnamelerden faydalanılarak iyi bir yöneticinin nasıl olması gerektiği ve yöneticinin nelere dikkat etmesi gerektiği tartışılarak, öğrencilerin hem sosyal konulara ilgileri çekilir; aynı zamanda toplumsal konuları daha iyi anlamaları sağlanabilir. Bu şekilde Türk tarihinin yönetim anlayışı, idare yapısı ve ahlaki öğelerinin öğrencilere kazandırılması, siyasetnameler kullanılarak daha çekici hale gelebilir. Siyasetnameler yoluyla öğrenciler ülke yönetimini, devlet büyüklerini eleştirebileceklerini, gördükleri hatalı uygulamalar konusunda taleplerde bulunabileceklerini, bu taleplerini nasıl dile getireceklerini (Anayasal haklarının neler olduğu, BİMER başvurusu yapma vb.) öğrenebilirler. Bu sayede söz sahibi hissederek kendilerini değerli görecekler, tüm bunların sonucu olarak da vatandaş olma bilincini kazanacaklardır. Siyasetnamelerin içerikleri,

doğrudan dersin muhtevası ile örtüşüyor olmasa da, öğrencilerin devlet yönetimine ilgi duymalarını sağlaması ve onları yöneticiliğe özendirilmesi yönünden de etkili olabilir. Dolayısıyla, siyasetnameler kullanılarak dersin bilişsel hedeflerine ulaşmak kolaylaşabileceği gibi duyuşsal davranışların kazandırılmasına da katkıda bulunulacaktır. Çalışma, deneysel desenden güç alarak, siyasetname kullanıp kullanılmamasına göre tarih konularının öğretiminde fark olup olmadığını ortaya koyacak olması bakımından da önemlidir.

## **Araştırma Problemi**

Siyasetnamelerin kullanımı Sosyal Bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde daha etkili midir?

Araştırma Hipotezleri aşağıdaki şekildedir.

1.  $H_0 : \mu_{D.Ön-test} = \mu_{K.Ön-test}$

$H_1 : \mu_{D.Ön-test} \neq \mu_{K.Ön-test}$

2.  $H_0 : \mu_{K.Ön-test} = \mu_{K.Son-test}$

$H_1 : \mu_{K.Ön-test} \neq \mu_{K.Son-test}$

3.  $H_0 : \mu_{D.Son-test} = \mu_{D.Ön-test}$

$H_1 : \mu_{D.Son-test} \neq \mu_{D.Ön-test}$

4.  $H_0 : \mu_{D.Son-test} = \mu_{K.Son-test}$

$H_1 : \mu_{D.Son-test} \neq \mu_{K.Son-test}$

## **Yöntem**

Bu araştırma; Sosyal Bilgiler dersi "İpek Yolunda Türkler" konusuyla, deney grubuna uygulanan siyasetnamelerle ve kontrol grubuna uygulanan geleneksel yöntemle, uygulanan ölçme aracıyla, uygulama süresi olarak 4 haftayla, 2008-2009 öğretim yılında Tokat Artova Gazipaşa İlköğretim Okulu 6-A ve 6-B sınıfı öğrencileri ile sınırlandırılmıştır.

Araştırmanın sayıtlıları aşağıdaki şekildedir:

1. Deney ve kontrol gruplarını eşleştirmede öğrenci özelliklerinin birbirine yakın olması sağlanmaya çalışılmıştır.

2. Denetim altına alınamayan değişkenlerin bütün grupları aynı şekilde etkileyeceği kabul edilmiştir.

Mevcut araştırmada ön-test-son-test kontrol gruplu desen kullanılmıştır (Başol, 2008). Bu araştırmayla ele alınan Sosyal Bilgiler dersi “İpek Yolunda Türkler” ünitesinin öğretiminde, siyasetnamelerin kullanımının öğrenci başarısına etkisinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Ders konusu olarak siyasetnamelerin kullanımına olanak verdiğinden “İpek Yolunda Türkler” ünitesi seçilmiştir. Uygulamada kontrol grubunda geleneksel öğretim metotları izlenirken, deney grubunda siyasetnamelerin kullanımı uygulamasına gidilmiştir. Çalışmanın evreni İlköğretim 6. sınıf öğrencileridir. Örneklem olarak Tokat Artova Gazipaşa İlköğretim Okulu 6-A ve 6-B sınıfından toplam 50 öğrenci seçilmiştir. Yarı-deneysel desendeki çalışmada 6-A deney, 6-B kontrol grubu olarak belirlenmiştir. Sınıflar belirlenirken öğrencilerin yaş, cinsiyet, aile yapısı ve ekonomik durum gibi kişisel özellikler bakımından homojen olmasına dikkat edilmiştir. Deney ve kontrol gruplarında 25'er öğrenci olmak üzere planlanan araştırmada her iki gruba ön-test ve son-test uygulanmıştır. Araştırmacı aynı zamanda uygulama öğretmeni olduğundan uygun (amaçlı) örneklemeye giderek görev yaptığı okulda dersine girdiği sınıflar arasından deney ve kontrol grubunu belirlemiştir.

Veri toplama aracı olarak, 20 çoktan seçmeli test maddesinden oluşan bir başarı testi kullanılmıştır. Bu maddeler önceki yıllarda SBS ve OKS'de “İpek Yolunda Türkler” ünitesinden çıkan sorular arasından araştırmacı tarafından uzman görüşleri ve öneriler dikkate alınarak seçilmiştir. KR-20 formülü uygulanarak araştırmada kullanılan 20 maddelik ölçme aracının iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış ve .78 olarak bulunmuştur. Tan ve Erdoğan (2001)'e göre 10–15 civarı maddeden oluşan çoktan seçmeli testler için .50 kadar düşük bir KR-20 güvenilirlik katsayısı yeterlidir ve 50 maddenin üzerindeki testler için KR-20 değerinin en az .80 olması gerekmektedir. Bu bilgilere göre hazırlanan başarı testinin güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir. Oluşturulan bu test deney ve kontrol gruplarına ön-test ve son-test olarak uygulanmıştır. Geçerliğin sağlanabilmesi için, ayırıcılık gücü olabildiğince yüksek maddelerden bir test oluşturulmalıdır. Ayırıcılık gücü .40'ın üzerinde olan maddeler ise çok iyi test maddeleri olarak nitelendirilir (Tan ve Erdoğan, 2001, s:176). Tüm bunlar göz önünde bulundurularak ayırıcılık gücü “ $r_{jx}$ ” değeri .40'ın üzerinde olan maddeler kullanılmıştır.

## İkinci Problem için İşlem Yolu

Sosyal Bilgiler dersi, 6. sınıfın 3. ünitesi olan "İpek Yolunda Türkler" ünitesiyle ilgili deney ve kontrol grubuna yönelik olarak hazırlanan ölçme aracı, ön-test olarak uygulanmıştır. Kontrol grubuna, geleneksel yöntemlerden faydalanılarak siyasetnamelerle ilgili anlatım yapılmadan konular işlenirken, deney grubunda, siyasetnamelerden faydalanılarak konulara devam edilmiştir. Deney grubunda yapılan uygulama, 4 haftalık periyoda yayılmış olarak aşağıdaki şekildedir.

Birinci hafta: İpek Yolunda Türkler ünitesinin ilk konusu olan "Oğuz Kağan Destanı" işlenmiştir. Bu destanın, Türk kültür tarihindeki önemi anlatılmış; destanda vurgulanan Türklerin tarih sahnesine çıkışları hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci hafta: Tarihte kurulan ilk Türk devleti olan "Asya Hun Devleti" ile ilgili bilgiler verilmiştir. Asya Hun Devleti'nin özellikleri anlatılmış, Türk tarihindeki öneminden bahsedilmiştir. Ders kitabında konuyla ilgili okuma parçaları okunmuştur. Asya Hun devletinden sonra kurulan diğer önemli Türk devletleri olan I. Köktürk (Göktürk), II. Köktürk (Göktürk) ve Uygur Devleti ve özellikleri Türk ve dünya tarihine katkıları anlatılmış konularla ilgili soru-cevap tekniğine başvurulmuştur.

Üçüncü hafta: "Asya'nın Kandilleri" konusunda İslamiyet'in doğuşu, Hz. Muhammed'in Hayatı, Dört Halife Dönemi, Emeviler ve Abbasiler döneminin özelliklerinden bahsedilmiştir. Türklerin İslamiyet'i seçmeleri, İslamiyet'i seçmelerinin nedenleri, İslamiyet'in Türklerin yaşantısındaki etkilerinden bahsedilmiştir. Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerine neden olan Talas savaşından bahsedilmiştir. Ardından ilk Müslüman Türk devleti olan Karahanlılar Devleti'nin özellikleri ve Türk ve dünya tarihine katkılarından bahsedilmiştir. Karahanlılar Devleti'nden bahsedilirken bu dönemde yazılmış olan Yusuf Has Hacib'in yazdığı Kutadgu Bilig adlı siyasetnameden bahsedilmiştir. Siyasetnamelerin önemi, içerikleri, devlet yönetiminde etkisinin neler olduğundan bahsedilmiştir. Siyasetnamelerde verilen öğütlerin, devlet adamlarını nasıl etkilediği örneklerle anlatılmıştır.

Dördüncü hafta: Karahanlılar'dan sonra kurulan diğer Müslüman Türk devletleri olan Gazneliler ve Büyük Selçukluların Türk ve dünya tarihindeki önemi anlatılmış, Büyük Selçuklular döneminde vezir Nizam'ül-Mülk'ün yazdığı Siyasetname (Siyer'ül- Mülük) adlı eserden bahsedilmiştir. Altıncı sınıf Sosyal Bilgiler dersi üniteleri içerisinde yer almamasına rağmen, yine hükümdarlara öğüt vermek için Osmanlı Devleti döneminde yazılmış olan,

Koçi Bey Risalesi'nden de bahsedilmiştir. Burada, özellikle bu siyasetnamelerde geçen öğütlerin neler olduğu örnekleriyle açıklanmıştır. Ayrıca, devlet yönetiminde, devlet yöneticilerinin bilge kişilerden öğütler almalarının, devlet yönetimine etkisi açıklanmıştır.

### **İkinci Problem için İşlem Yolu**

Siyasetnamelerle ilgili anlatımlar ve ön-test, son-test yarı-deneysel yöntemle yapılan uygulama bittikten sonra, öğrencilerden günümüz devlet adamlarına öğütler verecek şekilde, siyasetname örneği yazmaları istenmiştir. Öğrencilerin yazdığı, siyasetname örnekleri değerlendirilmiş ve güncel problemleri nesnel bir bakış açısından ele alan örnekler seçilerek, bu örneklerde en çok vurgulanan temalar ortaya konmuştur. Öğrencilerden yapılan doğrudan alıntılarda isim verilmemiş; erkek öğrenci ise EÖ, kız öğrenciler için ise KÖ kodlamasına ve bir sıra sayısı verilmesine dikkat edilmiştir.

### **Veri Toplama Aracı**

Veri toplama aracı olarak ara sınavda 25 adet ve final sınavında 35 adet çoktan seçmeli test maddesinden oluşan iki başarı testi kullanılmıştır. Testler araştırmacı tarafından önceki yıllarda KPSS sınavlarında çıkmış test maddelerinden uyarlanarak uygulanmış, geçerliği ve güvenilirliği sınanmış maddelerden seçilerek oluşturulmuştur. Testlere ait KR-20 güvenilirlik katsayısı arasınava için .70 ve final sınavı için .74 olarak bulunmuştur. Tan ve Erdoğan' a göre (2001:149) 10–15 civarı maddeden oluşan çoktan seçmeli testler için .50 kadar düşük bir KR–20 güvenilirlik katsayısı yeterlidir ve 50 maddenin üzerindeki testler için KR–20 değerinin en az .80 olması gerekmektedir. Geçerliği yüksek bir test elde etmek için, önceki yılların uygulama sonuçlarına bakılarak testler ayırıcılık gücü olabildiğince yüksek maddelerden oluşturulmuştur. Ayırıcılık gücü katsayısı .40'ın üzerinde olan maddelere ağırlık verilerek testlerin oluşturulmasına çalışılmıştır. Buna göre uygulanan arasınava ve final sınavının güvenilir birer ölçme aracı olduğu söylenebilir. Oluşturulan testlerden arasınava ön-test ve final sınavı son-test olarak deney ve kontrol gruplarında uygulanmıştır.

### **Verilerin Analizi**

Verilerin analizi SPSS 15.00 paket programı (SPSS, 2001) ile gerçekleştirilmiştir. Deney ve kontrol grupları çeşitli özellikleri bakımından kısaca betimlenmiş, ardından

araştırma hipotezleri *t*-testleri ile test edilmiştir. Analizlerde bağımsız gruplar *t* testleri için kişi sayısı otuzun altında kalmakla birlikte, gruplar homojen olduğu için karşılaştırmada parametrik test kullanımının uygun olacağına karar verilmiştir. Puanların normalliği ve varyansların homojenliği analizler öncesinde test edilmiş; sayıtların sağlandığı görülmüştür. Deney ve kontrol grupları için grup içi ön-test/son-test puanları bağımlı gruplar *t*-testi (2 ve 3. alt problemler) ve gruplar arası ön-test/son-test puanları bağımsız gruplar *t*-testi (1 ve 4. alt problemler) ile sınıanmıştır.

Araştırmanın ikinci problemi için elde edilen verilerin analizinde öğrencilere yazdırılan siyasetnamelerde öne çıkan temaların sınıflamasına gidilmiş ve sonrasında öne çıkan hususlar üç ana başlıkta özetlenmiştir.

## Bulgular

Bu bölümde sırasıyla araştırma sonuçları özetlenmiştir. İlk olarak bağımlı ve bağımsız *t* testi sonuçları, ardından da öğrencilerin yazdıkları siyasetnamelerdeki öne çıkan temalar özetlenmiştir.

### Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

Hipotez 1: Deney ve kontrol gruplarının ön-test puanları arasında fark yoktur.

Grup değişkenine göre deney ve kontrol grubu puanları karşılaştırılmış, bağımsız gruplar *t*-testi sonuçları Tablo 1.'de özetlenmiştir.

**Tablo 1.** Grup Değişkenine göre Deney ve Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Ön-test Puanlarındaki Farklılaşma

	Grup	n	Art Ort.	Ss	<i>t</i>	p
Ön-test Puanları	Deney	25	7.92	2.84	.78	.44
	Kontrol	25	7.32	2.61		

\*  $p < .05$ , \*\*  $p < .01$

Tablo 1 incelendiğinde grupların ön-test puanlarında istatistiksel bakımdan anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür ( $t_{(48)} = .78, p = .44$ ). Bu sonuç, istenildiği üzere bağımsız değişkende manipülasyon yapılmadan önce yani siyasetnameler deney grubunda uygulanmadan önce deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin konu ile ilgili bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olmadığını göstermektedir.

### Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

Hipotez 2: Kontrol grubunun son-test ve ön-test puanları arasında fark yoktur.

Araştırmanın ikinci alt problemine bağlı olarak kontrol grubunun son-test başarı puanı ve ön-test başarı puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık olup olmadığına bakılmış, sonuçlar Tablo 2.'de özetlenmiştir.

**Tablo 2.** Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Ön-test-Son-test Puanlarındaki Farklılaşma

	Grup	n	Art Ort.	Ss	t	p
Ön-test -Son-test Puanları	Kontrol Son-test	25	9.20	2.29	3.73	.001
	Kontrol Ön-test	25	7.32	2.61		

\*  $p < .05$ , \*\*  $p < .01$

Tablo 2 incelendiğinde kontrol grubunun ön-test son-test puanlarında, istatistiksel bakımdan anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ( $t_{(49)} = 3.73, p = .001$ ). Geleneksel yöntemin uygulandığı kontrol grubunun ön-test ve son-test başarı puanı arasında bir artış olduğu görülmektedir. Sonuç olarak geleneksel yöntemin uygulandığı kontrol grubundaki öğrenci başarısında yaklaşık 2 puanlık bir artış söz konusudur.

### Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine İlişkin Bulgular

Hipotez 3: Deney grubunun ön-test ve son-test puanları arasında fark yoktur. Araştırmanın üçüncü alt probleminde deney grubunun son-test başarı puanı ve ön-test başarı puanları arasında anlamlı düzeyde fark olup olmadığına bakılmıştır. Bu hipotezi test etmek için deney grubundaki öğrencilerin son-test ön-test puanları bağımlı gruplar  $t$ -testi ile karşılaştırılmıştır. Sonuçları Tablo 3'te özetlendiği şekildedir.



**Tablo 3.** Deney Grubundaki Öğrencilerin Ön-test-Son-test Puanlarındaki Farklılaşma

		Grup	n	Art. Ort.	Ss	<i>t</i>	<i>p</i>
Ön-test -Son-test Puanları	Deney Son-test		25	12.08	2.47	9.25	.000
	Deney Ön-test		25	7.92	2.84		

\*  $p < .05$ , \*\*  $p < .01$

Tablo 3 incelendiğinde deney grubunun ön-test son-test puanlarında istatistiksel bakımdan anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür ( $t_{(49)} = 9.25$ ,  $p = .001$ ). Ön-test son-test aritmetik ortalamaları incelendiğinde farkın, kontrol grubu ön-test son-test uygulaması arasında görülen farktan çok daha yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Ham puan olarak bakılırsa deney grubundaki öğrencilerin puanlarında ortalama 4 puan civarı bir artış görülmüştür. Buna göre Siyasetnamelerin kullanımına başvuru alan deney grubundaki öğrencilerin başarısında ciddi bir artış olduğu söylenebilir.

#### Araştırmanın Dördüncü Alt Problemine İlişkin Bulgular

Hipotez 4: Deney ve kontrol gruplarının son-test puanları arasında fark yoktur.

Son olarak araştırmanın dördüncü alt probleminde deney grubu son-test başarı puanı ile kontrol grubunun son-test başarı puanı arasında anlamlı düzeyde farklılık olup olmadığı bağımsız gruplar *t*-testi ile incelenmiştir. Sonuçlar Tablo 4'te özetlendiği şekildedir.

**Tablo 4.** Grup Değişkenine göre Deney ve Kontrol Grubundaki Öğrencilerin Son-test Puanlarındaki Farklılaşma

		Grup	n	Art Ort.	Ss	<i>t</i>	<i>P</i>
Son-test Puanları	Deney		25	12.08	2.47	4.28	.000
	Kontrol		25	9.20	2.29		

\*  $p < .05$ , \*\*  $p < .01$

Tablo-4'te grup aritmetik ortalamaları incelendiğinde deney grubunun puan ortalamasının kontrol grubunun puan ortalamasından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bağımsız gruplar *t* testi sonuçları da grupların son-test puanlarında istatistiksel bakımdan anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir ( $t_{(48)} = 4.28, p = .000$ ). Aritmetik ortalamalar farkın deney grubu lehine olduğunu göstermiştir. Sonuç olarak Siyasetnamelerin kullanıldığı öğretim, geleneksel yöntemle göre öğrenci başarısını arttırmada daha etkili bulunmuştur.

### **Araştırmanın İkinci Temel Problemine İlişkin Bulgular**

Öğrencilere Yazdırılan Siyasetname Örneklerinde Öne Çıkan Temalar:

1. Güvenlik: Öğrencilerden bir kısmı ülke güvenliği ve dünya barışına ağırlık vermişlerdir.

EÖ1 isimli öğrenci "Sayın Cumhurbaşkanım; ... Yurt içi ve yurt dışında barışın artması, dostluğun pekişmesi için sağduyulu olmanız gerekir" demiştir.

KÖ1 isimli öğrenci "Sayın Cumhurbaşkanım; ... Dış devletlerle barışı sağlamanız, barış ve huzuru geliştirebilir. Böylece bize düşman değil kardeş olmalarını sağlar" demiştir.

2. Sosyal Refah: Öğrencilerin bazıları ise sosyal refahın nasıl sağlanabileceğinden bahsetmiştir.

KÖ2 isimli öğrenci "Sevgili Başbakanım; ...Ekonomik krize son verip, işsiz vatandaşlarımızı işe almanızı istiyorum. ...." demiştir.

EÖ2 isimli öğrenci "Başbakanım, .... Fakirleri ve muhtaç olanları korumak gerekir. Ülkemizin daha da zenginleşmesi için turizm ve ticaret alanında yatırımlar yapılması gerekir" demiştir.

3. Adalet: Bazı öğrenciler de adaletin ve eşitliğin sağlanmasının öneminden bahsetmiştir.

EÖ1 isimli öğrenci "Sayın Cumhurbaşkanım; ... Bütün insanlara eşitlikle davranılmalı..." demiş.

EÖ2 isimli öğrenci "Başbakanım, Devlet işlerinin daha güzel yürümesi için önemli makamlara hak eden, yetenekli ve zeki kişiler getirmek daha iyi olur. Hak etmeyen yetenekli olmayan kişiler getirilirse devlet işleri aksar. Adaletsizlik ve eşitsizlik olur. ...." demiştir. Mektuplarda öne çıkan temaların medyada da sıklıkla dile getirildiği

bilinmekle birlikte, bu konuda bir araştırma olmadığından başka araştırmalarda görüşüne başvuru çocukların eleştirisi getirdiği konu başlıklarının neler olduğunu değerlendirmemiz mümkün olamamıştır.

## **Sonuç**

Devlet yönetimi manasına gelen "siyaset" toplumların yaşantısına yön vermesiyle hepimizi ilgilendiren bir konudur. Siyasetnamelerde toplumların sosyal, ekonomik ve dini yaşantıları gibi can alıcı konular, eleştirel bir bakış açısından ele alınmıştır. Siyasetnamelerin, Sosyal Bilgiler dersi kapsamında öğretilmesi sosyal konulara yapıcı eleştiriler getiren, çevresindeki gelişmelere duyarlı, inisiyatif almaya hevesli, kısacası yönetilen değil yönetimin paydaşı olan bireyler yetiştirilmesine katkı sağlayacaktır. Öğrencilerin öznel bir bakış açısından görüşlerini sözlü ve yazılı olarak dile getirmesi eşitlikçi, katılımcı ve demokratik bir okul anlayışı için de gereklidir.

Türkler tarihin ilk devirlerinden itibaren, çok geniş bir coğrafyaya yayılmışlar; önemli devletler ve büyük imparatorluklar kurmuşlardır. Bu büyük devletlerin ve imparatorlukların kurulmasında kendilerine özgü devlet geleneğinin çok önemli bir rolü vardır. Gerek göçebe kültürde, gerekse yerleşik hayatta bu devletçi geleneklerini hep devam ettirmişlerdir. Devleti kutsal kabul etmişlerdir. Devletin kutsallığı Türklerdeki bağımsız yaşama anlayışıyla birleşmiş, böylece Türkler tarih sahnesinde varlıklarını silinmeden devam ettirmişlerdir. Farklı kültürlerle kaynaşmak, onların bu anlayışını değiştirmemiştir. İslamiyet'in kabulüyle ortaya çıkan siyasi ve sosyal farklılıkları kendi bünyelerine uygun hale getirmeyi başarmışlardır. İlerledikleri coğrafyadaki, farklı toplumlara Türklüğün ve İslam'ın hoşgörüsünü uygulamayı ilke edindikleri pek çok kaynakta belirtilmektedir. Farklı etnik kökenli topluluklara sosyal yaşamlarıyla kültürleriyle ilgili baskı yapılmaması Türk tarih geleneğinde önemsenmiştir.

Bütün bu değişimlerde, etkileşimlerde, sosyal ve kültürel farklılıklarda devlet düzeninde aksamalar olması kaçınılmazdır. Siyasetnameler devletin aksamasını önlemek Türk devletlerinin daha ileri gitmesini sağlamak için yazılmış eserlerdir. Siyasetnamelerin yazılmasında daha önce bu tarza benzer siyasetle, devlet yönetimiyle ilgili Aristo ve Platon gibi düşünürlerin kaleme aldıkları eserlerin katkısı ise yadsınamaz.

Mevcut çalışmada tarih sahnesinde çok önemli roller oynamış devrinin büyük devletleri ve İmparatorlukları olan Karahanlılar, Büyük Selçuklular ve Osmanlılar döneminde yazılmış üç siyasetname ele alınmıştır. Bu üç siyasetname, Karahanlılar döneminde Yusuf Has Hacıp tarafından yazılmış olan Kutadgu Bilig, Büyük Selçuklular döneminde vezir Nizamü'l-Mülk tarafından yazılan Siyasetname ( Siyer'ül-Mülk ) ve Osmanlı Devleti döneminde yazılmış olan Koçi Bey risalesidir. Türk tarihinin daha iyi öğrenilmesinde bu eserlerin çok önemli bir rolü vardır. Çünkü özellikle Karahanlılar ve Büyük Selçuklular dönemine ait bilgilerin çoğunu bu eserlerden öğrenmekteyiz. Osmanlılarda çöküntünün başlama nedenlerini Koçi Bey risalesinden çok daha iyi anlamaktayız. Türk tarihiyle ilgili bu derece önemli bir yere sahip olan siyasetnamelere ders kitaplarında çok fazla yer verilmemektedir. Türk tarihinin daha iyi öğrenilmesine katkı sağlamak amacıyla siyasetnamelerin rolü, yapılan uygulama ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Mevcut çalışmada Sosyal Bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde 6. sınıf "İpek Yolunda Türkler" ünitesinde siyasetnameler kullanılarak yapılan öğretimde öğrenim gören öğrenciler geleneksel öğretim yöntemiyle öğrenim gören öğrencilere göre daha başarılı olmuşlardır.

Sonuç olarak yarı-deneysel bir çalışmayla Sosyal Bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde Siyasetnamelerin kullanımının geleneksel yöntemle göre öğrenci başarısını arttırmada daha etkili olduğu saptanmıştır. Uygulamalar sırasında tarih konularının öğretiminde siyasetname kullanımının öğrencilerin derse ilgisini arttırdığı, öğrenme hedeflerine ulaşmak için harcanan zamanı azalttığı ve öğrencileri sınıfta daha etkin kıldığı gözlemlenmiştir.

1- Sosyal Bilgiler dersinde farklı yöntemleri kullanmak dersi daha ilgi çekici hale getireceğinden siyasetnameler kullanılmalıdır. Örneğin, siyasetnamelerden faydalanarak sınıf içinde simülasyon (benzetişim) çalışması yapılabilir. Bu şekilde tarihi olayların canlandırması yapılarak öğrencilerin öğrenirken eğlendiği çoklu zekâ temelli bir öğretim ortamı oluşturulabilir.

2- Siyasetnameler devletin üst düzey devlet yöneticilerine öğütler verdiği için öğrencilerde devlet yönetimiyle ilgili bir siyaset bilinci oluşmasına önderlik yapacağından önem arz

etmektedir. Siyasetnamelerle, öğrenciler eleştiri kültürünün önemi konusunda da farkındalık kazanacaklardır.

3-Siyasetnameler devrin kültürünü sosyal hayatını ve yönetim anlayışını yansıtmaktadırlar. Bu yüzden siyasetnamelerin öğretmenler tarafından derslerde kullanımı öğrencilerin geçmiş dönemlerin sosyal ve kültürel yapısını daha iyi anlamalarını sağlayacaktır.

4-Sosyal Bilgiler dersi tarih konularında gerek Büyük Selçuklular, gerekse Karahanlılar hakkındaki bilgiler genelde bu eserlerden alınmıştır. O yüzden bu eserlerin Sosyal Bilgiler dersinde kullanılması Türk tarihinin ana kaynaklardan öğrenilmesi açısından daha faydalı olacaktır.

5-Siyasetnamelerde ahlaki öğütler sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Günümüz toplumunda en çok şikâyetçi olunan problemlerin başında ahlaki öğeler olduğu düşünülürse, siyasetnamelerin kullanımı bu açıdan da fayda sağlayacaktır. Sonuç olarak siyasetnameler, ahlaki konuların Türk kültüründeki yeri ve önemi konusunda farkındalık yaratacaktır.

6- Siyasetnameler sadece yazıldığı döneme değil, günümüze de hitap etmektedir. Bu yüzden yönetici olmayı düşünen öğrenciler için, yöneticilik alanında örnek alınması gereken eserler olabilir. İyi bir yöneticinin nasıl olması gerektiği hususunda, döneme göre değişmeyen karakteristik özellikler konusunda toplumun farkındalık kazanmasında siyasetnameler katkı sağlayabilir.

7- Sosyal Bilgiler dersi kapsamında öğrencilere "iyi bir yönetici nasıl olmalıdır?" sorusu yöneltilerek kendi yazdıkları siyasetnamelerde bu soruya cevap bulmaları istenebilir. Bu sayede öğrencilerin eleştirel bir bakış açısından iyi bir yöneticide olması gereken karakteristik özellikler konusunda düşünmeleri sağlanmış olacaktır. Küçük yaşta yazılan bu siyasetnameler yoluyla ilerde yönetimden taleplerini etkili biçimde sözlü ve yazılı olarak, uygun kanalları kullanarak dile getiren nesiller yetiştirilmesine katkı sağlanacaktır.

8- Gelecek araştırmalarda Sosyal Bilgiler dersi kapsamında öğrencilere siyasetnameler yazdırılarak elde edilen sonuçlar nitel bir bakış açısından ele alınabilir.

## KAYNAKÇA

Altunöz, Y. (2005). *Yusuf Has Hacip'in Kutadgu Bilig'i ve Nizamülmülk siyasetnamesi ışığında Türk hâkimiyet anlayışı*. Elazığ Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Aytuna, H.A. (1963). *Orta dereceli okullarda öğretmenlik ve problemleri*. Ankara: MEB. Yayınları.
- Başol, G. (2008). Bilimsel araştırma süreci ve yöntem. Kılıç, O., ve Cinoğlu, M. (Editörler). *Bilimsel araştırma yöntemleri içinde* 113–143. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Çamalan, A. (2006). *Osmanlı siyasetnamelerine göre sonun başlangıcı sebepler ve çözüm önerileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Danışman, Z. (1972). *Koçi Bey Risalesi*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Dilaçar, A. (2003). *Kutadgu Bilig incelemesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dilek, D. (2001). Tarih derslerinde öğrenme ve düşünce gelişimi. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (1980). *Kutadgu Bilig ve kültür tarihimizdeki yeri*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Memiş, E. (2008). *Türk kültür tarihi*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- SPSS, Inc. (2001), *SPSS For Windows 15.0.0*, SPSS Inc., Chicago.
- Şahin, M. (2007). *Sirac'ül-Mülük, Siyasetname, Ahkam'üs Sultaniye ve Kutadgu Bilig'e göre hükümdar dışındaki üst düzey devlet görevlilerinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Tan ve Erdoğan.( 2001). *Öğretimi planlama ve değerlendirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Uğur, A.(1990). *Osmanlı siyasetnameleri*. Kültür Sanat Yayınları, Ankara: MEB Yayınevi.
- Yusuf Has Hacip . (11.yy). *Kutadgu Bilig*. (1998) Çev. R.R.Arat, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.